

PETER SINGER / SPISY O ETICKOM ŽITÍ

**SPISY
O ETICKOM
ŽITÍ**

**PETER
SINGER**

NAJČÍTANEJŠIA ODBORNÁ KNIHA OD ČIAS BERTRANDA RUSSELA

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont

zv. 6.

**spisy
o etickom
žítí**

**PETER
SINGER**

© 2000 by Peter Singer

Translation © 2008 by Izabela Viskupová

Cover design © 2008 Dušan Babjak

Slovak edition © 2008 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,

Bratislava

e-mail: vsss@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou

Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO

SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

spol. s r. o.

Z anglického originálu WRITINGS ON AN ETHICAL LIFE preložila Izabela Viskupová

Register spracovala Izabela Viskupová

Zodpovedný redaktor Roman Kaliský-Hronský

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Vydanie prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-332-7

OBSAH

Úvod	7
O POVAHE ETIKY	15
Odborníci na etiku	17
(z časopisu <i>Analýza</i>)	
O etike	20
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	
PREKLENUTIE BARIÉRY MEDZI DRUHMI	31
Úvod k vydaniu z roku 1975	33
(z knihy <i>Oslobodenie zvierat</i>)	
Všetky zvieratá sú si rovné alebo o tom, prečo je potrebné rozšíriť morálny princíp rovnosti medzi ľuďmi aj na zvieratá	39
(z knihy <i>Oslobodenie zvierat</i>)	
Nástroje na vykonávanie výskumu	57
(z knihy <i>Oslobodenie zvierat</i>)	
Tam na veľkovýrobnej farme	67
(z knihy <i>Oslobodenie zvierat</i>)	
Vegetariánska filozofia	76
(z knihy <i>Pohlčujúca vášeň</i>)	
Preklenieť priepasti.....	83
Environmentálne hodnoty	95
(z knihy <i>Environmentálna výzva</i>)	
ZACHRÁNENIE A ZOBROTIE ĽUDSKÉHO ŽIVOTA	113
Nedostatok, nadbytok a morálka	115
(z knihy <i>Filozofia a verejné záležitosti</i>)	
Ako si Singer predstavuje riešenie svetovej chudoby	122
(<i>New York Times Magazine</i>)	
Čo je nesprávne na zabíjaní?	128
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	

Siahnutie na ľudský život: Embryo a plod	144
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	
Prológ	163
(z knihy <i>Prehodnocovanie života a smrti</i>)	
Je etika nedotknuteľnosti života smrteľne chorá?	167
(z knihy <i>Bioetika</i>)	
Čo ospravedlňuje infanticídu	182
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	
Odôvodnenie dobrovoľnej eutanázie	190
(z knihy <i>Praktická etika</i>)	
Eutanázia: prekročenie Hitlerovho tieňa	196
Náhrada starej etiky	204
(z knihy <i>Prehodnocovanie života a smrti</i>)	
 ETIKA, OSOBNÉ ZÁUJMY A POLITIKA	 231
 Konečné rozhodnutie	 233
(z knihy <i>Ako máme žiť?</i>)	
ETICKÉ ŽITIE	243
(z knihy <i>Ako máme žiť?</i>)	
Život na vysokej nohe	257
(z knihy <i>Ako máme žiť?</i>)	
Darwin pre ľavičiarov	266
(z časopisu <i>Prospect</i>)	
Zmysluplný život	276
(z knihy <i>Etika v praxi</i>)	
 POZNÁMKY Z AUTOROVHO ŽIVOTA	 283
 Oslobodenie zvierat: osobný názor	 285
(z časopisu <i>Between the Species</i>)	
O tom, ako ma v Nemecku umlčali	294
(z časopisu <i>The New York Review of Books</i>)	
Interview	309
Poznámky	320
Slovníček pojmov	338

ÚVOD

Keby nebolo protestných zhromaždení pred bránami Princeton University, keby nebol mimoriadne bohatý kandidát ašpirujúci na funkciu prezidenta Spojených štátov – Steve Forbes odprisahal, že pokiaľ sa ma nezbavia, pozastaví svojej alma mater prílív dotácií, keby sa moje vymenovanie za profesora bioetiky na Princetone nestalo tým, čo *The New York Times* nazvali najväčším akademickým rozruchom od čias, keď sa jedna z amerických univerzít pokúsila prijať do pracovného pomeru obhajcu voľnej lásky Bertranda Russella, potom by kniha, ktorú práve držíte v rukách, neexistovala. Bez týchto udalostí by si médiá len sotva všimli môj príchod do Spojených štátov a moje kontroverzné názory na rozličné otázky súvisiace s etikou by sa nestali predmetom rozhovorov v celej krajine. Ani Danielovi Halpernovi z Ecco Press by inak nebolo napadlo, že diskusia o názoroch Petra Singera, ktoré všetci vedú, sú založené len na krátkych úryvkoch a súhrnných informáciách z druhej ruky. Mnohí mali na moju prácu vyhranené názory, ale v skutočnosti len málokto prečítal niektorú z mojich kníh alebo nejaký môj článok. V každom prípade, mali v tom čase výhovorku, že to, čo som napísal, je roztrúsené v mnohých knihách a časopisoch, ku ktorým nie je jednoduché sa dostať. Dan si pomyslel, že to, čo ľudia potrebujú, je praktický, jednozväzkový výber z mojich prác, ktorý by im priblížil moje hlavné myšlienky – podané vlastnými slovami a v kontexte, ktorý by umožnil ich porozumenie. Tento výber držíte práve v rukách.

Ktoré názory vyvolali také kontroverzné reakcie? Nájdete ich na stránkach tejto knihy. Bol by som radšej, keby ste si ich prečítali v danom kontexte, nielen ako holé zhrnutie. Takmer tridsať rokov pracujem v oblasti praktickej etiky. V praxi to znamená, že keď som začínal, toto pole ešte neexistovalo. Štúdium etiky na katedrách filozofie v po anglicky hovoriacich krajinách bolo vtedy zamerané na analýzu jazyka používaného v oblasti morálky a malo byť z morálneho hľadiska neutrálne. To znamená, že nemalo viesť k posudzovaniu toho, či je niečo správne alebo nesprávne, dobré alebo zlé. Podľa vtedajších štandardov nepokladali morálneho filozofa po žiadnej stránke za odborníka na otázky morálky. Krátku esej s názvom „Odborníci na etiku“, ktorá nasleduje hneď po tomto úvode, som napísal, aby som sa ohradil voči takejto koncepcii chápania etiky. Od momentu, keď som ju napísal (v roku 1972), prešla táto oblasť dramatickými zmenami. Som si však takmer istý, že to nebolo vďaka vplyvu mojej eseje. S najväčšou pravdepodobnosťou bol tento článok len prí-

znakom časového obdobia, ktoré už bolo v procese premeny. Vtedajšie problémy týkajúce sa občianskych práv, rasovej nerovnosti a odporu voči vojne s Vietnamom, poukázali na prázdnotu a bezvýznamnosť toho, čo sa vtedy učilo na univerzitných prednáškach z etiky. Toto štúdium bolo len akýmsi pôžitkárstvom. Boli dôležitejšie veci, ktoré si vyžadovali pozornosť. Študenti sa domáhali „relevantnosti“ a filozofovia si začali uvedomovať, že vďaka svojim odborným vedomostiam majú napokon čo povedať k tomu, ako hľadať odpovede na také fundamentálne a večne významné otázky, ako napríklad prečo nie je rasová diskriminácia správna, či máme povinnosť dodržiavať nespravodlivé zákony alebo či môže niečo ospravedlniť vojnu.

Trvalo trochu dlhšie, kým problematika, ktorou som ja sám vo významnej miere prispel k etickému mysleniu, nadobudla na význame. Tvrdenia, že som „najvplyvnejší žijúci filozof“ sa vo všeobecnosti vzťahujú na moju prácu v oblasti etiky súvisiacej s naším vzťahom ku zvieratám. Je v nich, samozrejme, určité mediálne zveličenie, ale obsahujú aj zrnko pravdy. Moja kniha *Oslobodenie zvierat* zohrala významnú úlohu pri vzniku moderného hnutia za ochranu práv zvierat. Len niekoľkým filozofom sa podarilo to, že by ich názory boli prijaté takýmto spôsobom. Na druhej strane, moje názory ohľadne povinnosti bohatých pomáhať najchudobnejším ľuďom sveta sú možno rovnako dôležité, ako moje názory na zvieratá. Bohužiaľ však nenašli také uplatnenie. Otázky, ktoré vyvstali z mojich kritických prác na tému nedotknuteľnosti ľudského života, vrátane diskusie o eutanázii, ktorá vzbudila toľko nevráživosti, sú v určitom zmysle menej dôležité, než dve vyššie spomenuté témy. Je to tak jednoducho preto, že to, ako zaobchádzame zo zvieratami, a neúmerné rozdelenie bohatstva, ovplyvňuje oveľa viac ľudí (resp. v prípade zvierat cítiacich bytostí), a preto, že relatívne malé zmeny v týchto oblastiach by mohli zmierniť veľké utrpenie. Titulky v médiách však venujú pozornosť mojej kritike nedotknuteľnosti ľudského života. Dokážu zniesť šokujúco a nie je problém nájsť ľudí, ktorí budú horlivo protirečiť. Tak vzniká kontroverznosť, z ktorej médiá žijú.

Jadro všetkých týchto názorov je spoločné. Je postavené na štyroch jednoduchých tvrdeniach:

1. Bolesť je zlá a porovnateľná miera bolesti je rovnako zlá bez ohľadu na to, o čiu bolesť ide. Pod „bolesťou“ myslím utrpenie a nešťastie každého druhu. Neznamená to, že bolesť je jediným zlom, alebo že spôsobenie bolesti je vždy nesprávne. Niekedy môže byť potrebné spôsobiť bolesť alebo utrpenie sebe alebo ostatným. Stáva sa nám

to, keď ideme k zubárovi, alebo keď pokarháme dieťa, či uväzníme zločinca. Ale to sa dá ospravedlniť, pretože z dlhodobého hľadiska to povedie k menšiemu utrpeniu. Bolesť samotná je však i naďalej zlá. Naproti tomu, radosť a šťastie sú dobré, bez ohľadu na to, o čiu radosť či šťastie ide. Napriek tomu, robiť niečo pre to, aby sme získali šťastie alebo radosť, môže byť niekedy zlé. Napríklad, keď tým poškodíme niekoho iného.

2. Ľudia nie sú jedinými tvormi schopnými pociťovať bolesť alebo utrpenie. Mnoho zvierat (a celkom určite všetky cicavce a vtáky, ktoré obvyčajne jeme, ako napríklad kravy, prasatá, ovce a kurčatá) cíti bolesť. Mnohé z nich vedia dokonca prežívať aj iné formy utrpenia – napríklad úzkosť, ktorú cíti matka, keď je oddelená od svojho dieťaťa, či nudu z toho, že sú celý deň zavreté v klietke a okrem jedenia a spania nemajú čo robiť. To, o aké zviera ide, samozrejme ovplyvní akú bolesť bude v danej situácii pociťovať.
3. Keď zoberiem do úvahy, aké závažné je zobrať niekomu život, nemali by sme sa pozeráť na rasu, pohlavie alebo druh, ku ktorému táto bytosť patrí, ale na jednotlivé charakteristické črty toho, koho zabíjame. Napríklad na to, či táto bytosť túži pokračovať vo svojom živote, alebo na to, akým životom je schopná žiť.
4. Sme zodpovední nielen za to, čo robíme, ale aj za to, čomu môžeme zabrániť. Možno by sme nikdy nezabili cudzieho človeka, no možno by naša intervencia zachránila život mnohým, pre nás cudzím ľuďom v niektorej vzdialenej krajine, a my napriek tomu nič neurobíme. Nijako sa potom nepokladáme za zodpovedných za smrť týchto cudzincov. Mali by sme zobrať do úvahy následky toho, čo urobíme, ale aj následky toho, čo sa rozhodneme neurobiť.

Mnohým ľuďom sa tieto tvrdenia ako také nezdarujú šokujúce. V určitom zmysle akoby vychádzali zo zdravého rozumu. Zoberme ale do úvahy, čo z nich vyplýva. Spojme si prvé a posledné tvrdenie a doplníme ich o niekoľko faktov súvisiacich s utrpením spôsobeným extrémnou chudobou v najmenej rozvinutých krajinách sveta, a o možnosť zmenšiť toto utrpenie tým, že darujeme peniaze niektorej z organizácií, ktoré pomáhajú ľuďom z týchto krajín vyviaznuť z chudoby. Napríklad suma, za ktorú sa najeme v luxusnej reštaurácii by postačila na zabezpečenie základnej zdravotnej starostlivosti pre niekoľko detí, ktoré by inak zomreli na niektorú z chorôb, ktorým dnes ľahko vieme predísť. Z môjho prvého tvrdenia vyplýva, že utrpenie týchto detí alebo ich rodičov je rovnako zlé, ako by bolo naše vlastné utrpenie za podobných okolností. Z po-

sledného tvrdenia zasa vyplýva, že nemôžeme uniknúť zodpovednosti za toto utrpenie len preto, že sme ho sami nespôsobili. Za predpokladu, že sa mnohí ľudia nachádzajú v takejto veľkej núdzi, nie je pôžitok z luxusu morálne neutrálny a skutočnosť, že sme nikoho nezabili, nepostačuje na to, aby z nás urobila slušných občanov tohto sveta.

Z prvej a druhej premisy som vyvodil záver, že nemáme právo podceňovať záujmy iných zvierat len preto, že máme napríklad radi chuť ich mäsa. Moderné industrializované poľnohospodárstva zaobchádzajú so zvieratami akoby boli vecami. Nepúšťajú ich von a obmedzujú ich pohyb vždy, keď to vychádza ako lacnejšia metóda. Na ich utrpenie a nešťastie začnú brať ohľad až vtedy, keď prestanú byť produktívne. Z etického hľadiska nemôžeme prehliadať záujmy iných bytostí len preto, že nepatria k nášmu druhu. Všimnite si, že toto tvrdenie nevyplýva nič o tom, či je nesprávne zabíjať iné zvieratá kvôli jedlu. Je v plnej miere založené na utrpení, ktoré spôsobujeme poľnohospodárskym zvieratám tým, že pri ich chove používame metódy, ktoré sú dnes štandardom.

Tretia premisa je hádam najkontroverznejšia, pretože sme si navykli premýšľať o zabíjaní tvora patriaceho k nášmu vlastnému druhu ako o niečom, čo je závažnejšie než zabitie príslušníka iného druhu. Ale prečo by to tak malo byť? Rozdiely medzi jednotlivými druhmi nie sú z morálneho hľadiska významné. Predstavme si, že by existovali Marťania, ktorí by boli z hľadiska schopnosti myslieť a mať rád, z hľadiska zmyslu pre spravodlivosť a podobne, rovnakí ako my. Neboli by ale, prirodzene, príslušníkmi druhu *Homo sapiens*. Iste by sme netvrdili, že je v poriadku, ak ich zabijeme jednoducho preto, že patria k inému druhu. Mohli by sme sa, samozrejme, pokúsiť nájsť iné rozdiely, ktoré by boli z morálneho hľadiska relevantnejšie – rozdiely medzi ľuďmi a inými druhmi. Ak si napríklad myslíme, že je závažnejšie zabiť človeka než zviera a ak máme tento názor preto, že veríme, že ľudská bytosť (a žiadna iná pozemská bytosť) má nesmrteľnú dušu, potom neprotirečíme tretej premise. V tomto prípade ide o určitú charakteristickú črtu (nesmrteľnosť ľudskej duše), ktorá stojí za zdôvodnením, že zabiť určité bytosti je horšie, než zabiť iné. A dušu majú v tomto ponímaní výhradne členovia nášho druhu. To s čím nesúhlasím ja, je jednoducho fakt, že som nenašiel dôkaz existencie nesmrteľnej duše, nehovoriac o tom, že by táto duša mala patriť do výhradného vlastníctva nášho druhu.

Tretia premisa nám pomôže vysvetliť, čo je pravda a čo je naopak zavádzajúce na mojom všeobecnom tvrdení, že život ľudskej bytosti nemá o nič väčšiu hodnotu, než život zvierat. Naozaj si nemyslím, že skutočnosť, že človek patrí k druhu *Homo sapiens*, je sama o sebe dôvo-

dom k tomu, aby sme jeho životu pripisovali vyššiu hodnotu, než životu príslušníka iného druhu. Lenže, ako detailnejšie popisujem v úryvkoch z mojich kníh *Praktická etika* a *Prehodnocovanie života a smrti*, ľudské bytosti majú obyčajne, aj keď nie nemenne, túžbu žiť ďalej, ktorej zvieratá nie sú schopné. To ale na veci nič nemení. Nepochybujem o tom, že udalosti, o ktorých sa až príliš často môžeme dočítať v novinách (keď sa niekto zmocní zbrane a náhodne pozabíja ľudí v niektorej škole, kostole, či supermarkete), sú tragickejšie, ako keby sme niekde na poli zastrelili pár zvierat.

Napriek tomu, že tretia premisa musí byť súčasťou akéhokoľvek plného odôvodnenia mojich názorov na to, prečo je zabiť niektoré bytosti horšie než zabiť iné, dali by sa niektoré moje tvrdenia o eutanázii vyvodiť len z prvej a štvrtej premisy, najmä ak by sme ich skombinovali so všeobecne prijímanou lekárskou praxou. Mnohí lekári a teológovia, vrátane tých, ktorých morálne myslenie je dosť konzervatívne, súhlasia, že ak sú pacientove vyhliadky na určitú minimálnu kvalitu života chabé, a ak je nepravdepodobné, že by sa jeho vyhliadky zlepšili, nemáme povinnosť urobiť všetko, čo je v našich silách pre to, aby sme mu predĺžili život. Napríklad, ak sa narodí dieťa s vážnym postihnutím, ktoré nie je kompatibilné s akceptovateľnou kvalitou života, a ak sa potom u tohto dieťaťa objaví infekcia, mnoho lekárov a teológov by súhlasilo s možnosťou nenasadiť dieťaťu žiadne antibiotiká. Tí istí ľudia si zároveň myslia, že by bolo nesprávne pichnúť dieťaťu smrtiacu injekciu. Prečo? Motív, zámer a výsledok budú zrejme v oboch prípadoch rovnaké. Ak je za podmienky, že by jednoduchá intervencia zo strany lekárov zachránila život dieťaťa správne nechať ho umrieť, potom musí byť v určitých prípadoch správne aj to, aby sme ho zabili. Popretie týchto tvrdení znamená odmietnuť prevzatie zodpovednosti za rozhodnutie nekonať, aj keď dôsledky konania i zdržania sa tohto konania, sú tie isté.

Absolútne pripúšťam, že tento záver je v protiklade so všeobecne rozšírenými morálnymi názormi. Ale cieľom praktickej etiky nie je produkovat teórie, ktoré by súhlasili s každou našou konvenčnou morálnou reakciou, a ktoré by potvrdili naše názory. Tieto reakcie majú rôzny pôvod. Niekedy sa odlišujú vzhľadom na zvyky spoločnosti, z ktorej pochádzame. Dokonca aj reakcie, ktoré sú v rôznych spoločnostiach viac-menej univerzálne, môžu odrážať len záujmy dominantnej skupiny. Dalo by sa to povedať napríklad o názoroch na otroctvo, ktoré po stáročia dominovali v európskych krajinách, kde sa otroctvo vyskytovalo. V mnohých častiach sveta naďalej platí, že žena by mala poslúchať svojho manžela. Nie je preto ťažké zistiť, že rovnako sebecké faktory pôsobia aj v rámci

našich morálnych názorov na to, ako zaobchádzať so zvieratami. V tomto prípade, ako aj v mnohých iných, malo po dvetisíc rokoch obrovský vplyv na morálku ľudí v západných spoločnostiach kresťanstvo. Ľudia nemusia byť nábožensky založení, a predsa sú pod vplyvom morálnej náuky kresťanstva. Bez viery v niektoré koncepty (ako napríklad, že Boh stvoril svet a dal nám vládu nad zvieratami, alebo že zo všetkých jeho výtvorov majú iba ľudia nesmrteľnú dušu) by morálne učenie kresťanstva nemalo žiadne základy. Ak pre toto učenie nedokážeme nájsť iné opodstatnenie, musíme sa pokúsiť o alternatívu. Zoberme si napríklad eutanáziu. V nekresťanských spoločnostiach, akými boli staroveký Rím alebo Japonsko, ju spolu so samovraždou považovali za rozumný a dôstojný spôsob ukončenia života. Šokujúce reakcie, ktoré u niektorých ľudí vzbudzuje zmienka o eutanázii, by mali byť podnetom na úvahu a kritické preskúmanie vecí, nie na ukončenie akejkoľvek diskusie.

Výberom kapitol, ktoré nasledujú po tomto úvode, som sa pokúsil osvetliť základy môjho spôsobu uvažovania. Vynechal som mnoho prác, napríklad svoju prvú knihu, ktorá pojednáva o tom, či máme povinnosť dodržiavať zákony v demokratickej spoločnosti, ako aj krátky úvod k Heglovi a Marxovi a spisy o nových reprodukčných technológiách. To, že som tieto knihy vynechal, neznamená, že už s nimi nie som spokojný. Naopak, stále si myslím, že vedieť sprostredkovať základ Heglovej filozofie bežnému čitateľovi na menej než 100 stranách, je naozaj úspech. Niako ma to ale neodlišuje od iných autorov interpretujúcich diela veľkých filozofov minulosti. V prípade knihy *Making Babies* (Plodenie detí), ktorej som spoluautorom, je to inak. Kniha pojednáva o revolúcii v oblasti reprodukcie. Od doby, keď v roku 1984 prvýkrát vyšla, v tejto oblasti sa udiali veľké zmeny. Preto je namiesto reedície potrebné ju prepísať.

Štvrtá časť tejto knihy odráža záujem, ktorý je podľa mňa v mojej práci dôležitý, a ktorému sa dostalo menej pozornosti, než mojim spisom o zvieratách, svetovom hlade, či nedotknuteľnosti ľudského života. Prvá významná časť práce, ktorú som urobil v oblasti filozofie, bola moja diplomová práca, ktorú som napísal v rámci magisterského štúdia. Týkala sa etiky ako takej, nie konkrétnych otázok z oblasti etiky. Vzhľadom na to, že etika vie byť veľmi náročná, čo by sme mali povedať amoralistom, ktorí si kladú otázku prečo by sa vôbec mali správať podľa zásad morálky? Nikdy sa mi nezdalo, že moja diplomová práca v uspokojivej miere zodpovedala túto otázku. Vracal som sa k nej pri mnohých príležitostiach, no najviac zrejme vo svojej knihe *Ako máme žiť?*. Táto otázka nás vedie k zamysleniu sa nad základnými hodnotami a najvyššími cieľmi, na základe ktorých žijeme. Tu narazíme na obmedzenia filozofickej argumen-

tácie. Je vôbec možné nájsť na tejto základnej úrovni dôvod na to, aby sme si vybrali určitý spôsob života a nie iný? Je to len otázka toho, čo nás urobí šťastnejšími, alebo toho, čo nám umožní viesť zmysluplnejší a naplnenejší život? Tu narazíme na zle definovanú hranicu medzi filozofiou a psychológiou, kde už nie je možné nájsť žiaden ďalší argument, ktorý by dokázal presvedčiť racionálne zmýšľajúceho človeka. Keby sme nemali schopnosť empatie (schopnosti predstaviť si samých seba na mieste niekoho iného a pochopenia, že utrpenie niekoho iného je rovnaké, ako keď trpíme sami), tak by etické uvažovanie nikam nevedlo. Ak platí, že city bez rozumu sú slepé, tak je pravda aj to, že rozum bez citu je impotentný. Väčšina úryvkov v tejto knihe pochádza z diel, ktoré som napísal pre bežného čitateľa. Zároveň som sa pokúsil byť dostatočne precízny na to, aby som vzbudil záujem mojich kolegov – filozofov. *Oslobodenie zvierat* je zjavne mojou najúspešnejšou knihou čo do veľkosti čitateľského publika. Predalo sa takmer pol milióna výtlačkov. Napriek môjmu, ako sám pripúšťam, predpojatému postoj, prestála prísne preskúmvanie zo strany filozofov, ktorých názory sa objavili v nespočetnom množstve článkov a v niekoľkých knihách. Napríklad vo výbornej štúdii z tejto oblasti od Davida DeGrazia pod názvom *Taking Animals Seriously*. Lenže po tomto úzkom chodníku kráčajú mnohí – laickí čitatelia, ako aj filozofovia z akademickej oblasti. Mohol som preto z neho z času na čas zísť na jednu či druhú stranu.

Podobné, dokonca silnejšie tenzie sa objavujú v súvislosti s vedením kampane za určitú vec, keď chce človek zároveň ostať verný poslaniu filozofa. Za posledných dvadsaťpäť rokov sa vyskytlo len málo prípadov, keď som nestál na čele aspoň jednej organizácie bojujúcej za zlepšenie situácie zvierat. Angažoval som sa aj v skupinách na ochranu divokej prírody, v organizáciách zameraných na pomoc najchudobnejším ľuďom sveta, či snažiacich sa o legalizáciu dobrovoľnej eutanázie. Kandidoval som za zelených na zvolenie do austrálskeho senátu. Z hľadiska kampane môže byť často komplexnosť obhájiteľnej etickej pozície prekážkou. Priateľ z hnutia za slobodu zvierat mi raz povedal, že nie som pouličný bojovník. Je pravda, že v kampani sú často najefektívnejší ľudia s nekompromisnou povahou, ktorí si stoja za svojím a nepripustia žiadne výnimky zo svojich zásad. Vidia vždy len jednu stranu mince a svojich oponentov vnímajú ako stelesnené zlo. Atmosféra organizácií vedúcich kampane má sklony k týmto charakterovým črtám. Zoberme si napríklad používanie zvierat na účely výskumu. Ako vyplýva z úryvkov z mojej knihy *Oslobodenie zvierat*, ktoré nájdete v tejto knihe, veľká väčšina pokusov na zvieratách spôsobuje obrovské utrpenie a ich úžitok pre ľudí spočíva len v tom, že sa

na trh uvedie nový saponát alebo konzervačná látka. Ale čo ak by nejaký pokus dal ľuďom nádej, že nájdu liek proti nejakému vážnemu ochoreniu? Pre skupinu bojujúcu proti pokusom na zvieratách je všetko oveľa jednoduchšie ak verí, že všetky pokusy na zvieratách sú neospravedliteľné, bez ohľadu na to, aký úžitok by z nich ľudia mohli mať. V takom prípade nie je ani priestor pre ošemetnú otázku, za akých podmienok je toto experimentovanie prípustné. Vedenie kampane proti týmto pokusom je tiež jednoduchšie, ak človek dokáže presvedčiť sám seba, že všetci vedci sú sadisti zabávajúci sa na krájaní mačiatok zaživa. Bohužiaľ, realita nie je taká čiernobiela. Tým, že sa na vec pozerám zo širšej perspektívy, môžem očakávať útok z oboch strán. Zo strany tých, ktorí vykorisťujú zvieratá, pretože som hrozbou pre to, čo robia, a zo strany zástancov tvrdej línie hnutia za slobodu zvierat preto, že nejdem po ich líniu. Vtedy mám pokúšenie stiahnuť sa z kampaní späť k svojmu písaciemu stolu. Myslím si však, že je dôležité nielen písať a vyučovať, ale tiež pokúsiť sa veci priamo vylepšiť. Touto otázkou sa zaoberám v úryvku z mojej najnovšej knihy *Praktická etika*.

0 povahе etiky

ODBORNÍCI NA ETIKU (z časopisu *Analýza*)

Nasledujúce presvedčenie malo v súčasnej morálnej filozofii veľký vplyv: Neexistuje nič také, ako morálna expertíza. Najmä, morálni filozofovia nie sú odborníci na morálku. Poprední filozofovia väčšinou hovorili niečo takéto:

Je hlúpe a arogantné, aby ktorýkoľvek filozof zaujal pózu šampióna v oblasti morálnej čistoty. Práve to je dôvodom, prečo mnoho ľudí nepokladá morálnu filozofiu za uspokojujúci predmet. Pretože mylne hľadajú vedenie u morálnych filozofov.¹

Alebo toto:

Pod profesionálnu právomoc morálnych filozofov nepatrí to, aby ľuďom hovorili čo smú a čo nesmú... Morálni filozofovia ako takí, nedisponujú žiadnym zvláštnym typom informácií o tom, čo je správne a čo nesprávne, ku ktorým by nemala prístup aj široká verejnosť. Nikto ich nepovolal k tomu, aby plnili napomínaciu funkciu, ktorú už adekvátnym spôsobom vykonávajú duchovní, politici a poprední spisovatelia...²

Podobné vyjadrenia sú bežné. Argumenty, ktoré by ich podporili, už menej. Hovoria nám, že úloha morálneho filozofa sa nerovná úlohe kazateľa. Ale prečo nie? Veď dôvodom nemôže byť to, na čo pravdepodobne naráža C. D. Broad keď hovorí, že kazateľ vykonáva svoje povolanie „adekvátnym spôsobom“. Situácia je taká aká je preto, že ľudia, ktorých verejnosť považovala za „morálnych lídrov spoločnosti“ si počínali tak zle, že „morálka“ začala v očiach verejnosti znamenať systém zákazov voči určitým formám sexuálneho pôžitku.

Ďalším možným dôvodom, prečo niektorí trvajú na tom, že morálni filozofovia nie sú odborníkmi na morálku je idea, že morálne úsudky majú čisto emotívny charakter, a že rozum nemá čo hľadať pri ich vytváraní. Historicky bola možno táto teória dôležitá pri formovaní koncepcie morálnej filozofie, ako ju poznáme dnes. Pochopiteľne, za predpokladu, že morálne názory jedného človeka sú rovnako dobré, ako morálne názory iného človeka, nemôžu existovať žiadni odborníci na morálku. Lenže takúto neotesanú verziu emotivizmu dnes zastávajú len máloktorí filozofovia, ak aj vôbec bola niekedy všeobecne prijatá. Dokonca ani z ná-

zorov C. L. Stevensona nevyplýva, že morálne názory jedného sú rovnako dobré ako názory druhého.

Rozumnejší argument voči prípustnosti morálnej expertízy môžeme nájsť v Ryleho eseji „O zabúdání rozlišovania medzi správnym a nesprávnym“, ktorá vyšla v knihe „Eseje o morálnej filozofii“, editovanej A. Meldenom³. Ryle poukazuje na to, že zo skutočnosti, že vieme rozlišovať medzi správnym a nesprávnym vyplýva, že by sme sa o toto rozlišovanie mali aj snažiť. Ide teda o to, aby nezostalo len pri tejto schopnosti ako takej. Nemôžeme zabudnúť, ako sa rozlišuje medzi tým, čo je správne a čo nesprávne. Môžeme sa iba prestať o to zaujímať. Podľa Ryleho nie je preto čestný človek „ani trochu odborníkom na nič“.

Je veľmi dôležité, že Ryle hovorí, že „čestný človek“ nie je odborníkom. V ďalšej časti eseje to isté tvrdí o „šlachetnom človeku“. Jeho závery by sa od začiatku zdali menej hodnoverné, ak by bol povedal „morálny človek“. Čestnosť a šlachetnosť sú (aj keď možno nie tak často, ako by si bol Ryle myslel) pomerne jednoduchou záležitosťou. Všetci môžeme byť čestní alebo šlachetní, ak nám na tom záleží. Práve prípad, keď čestnosť narazí na šlachetnosť (ak mi bohatý človek zaplatí viac, než by som si zaslúžil, mal by som mu vrátiť peniaze, alebo by som ich mal venovať na pomoc hladujúcim?) si vyžaduje zamyslenie a diskusiu. Morálny človek musí vedieť, ako vyriešiť tento konflikt hodnôt. To, že nám záleží na tom, čo je správne, je pochopiteľne základ, ale nestačí to. Dokazujú to početné prípady z našej histórie o ľuďoch, ktorí to mysleli dobre, ale urobili chybu.

Iba za predpokladu, že by bol morálny kódex spoločnosti dokonalý a nesporný čo do všeobecných zásad a aj ich aplikácie na konkrétne prípady, by nebolo potrebné, aby bol morálny človek aj mysliacim človekom. Mohol by jednoducho bez rozmýšľania žiť podľa tohto kódexu. Ale ak máme dôvody nazdávať sa, že normy danej spoločnosti nie sú dokonalé, alebo ak sa na normách upravujúcich jednotlivé otázky spoločnosť nezhodla, musí morálny človek premýšľať sám za seba o tom, čo by mal robiť. Toto „premýšľanie“ nie je jednoduchá úloha. Vyžaduje si predovšetkým informácie. Môžem napríklad uvažovať o tom, či je správne jesť mäso. Šanca, že sa rozhodnem správne, alebo že bude mať moje rozhodnutie prinajmenšom nejaké rozumné opodstatnenie, sa zvýši, ak sa dozviem určité fakty o tom, že zvieratá majú schopnosť trpieť a o súčasných metódach chovu a zabíjania zvierat. Mohol by som sa chcieť dozvedieť niečo o účinkoch vegetariánskeho spôsobu stravovania na zdravie človeka a zobrať pri tom do úvahy nedostatok potravín vo svete, ako aj to, či by sa tým, že by sme sa vzdali výroby mäsa, dalo vyprodukovať viac alebo

menej potravín. Keby som nazbieral dostatočné množstvo dôkazov, musel by som ich zvážiť a vyhodnotiť vzhľadom na svoje morálne názory. V závislosti na tom, akú metódu morálneho uvažovania by som použil, by som sa buď musel zamyslieť nad tým, aký skutok povedie k väčšiemu šťastiu a k menšiemu utrpeniu, alebo by som sa musel vžiť do situácie tých, ktorých ovplyvním svojím rozhodnutím. Mohol by som aj zvážiť konflikt povinností a záujmov. Bez ohľadu na to, akú metódu použijem, musím si byť vedomý toho, že moja túžba jesť mäso môže viesť k predpojatosti v mojom uvažovaní.

Žiadna z týchto procedúr nie je jednoduchá – ani zhromažďovanie informácií, ani výber relevantných informácií, ba dokonca ani ich kombinovanie so základnými morálnymi stanoviskami, či odstránenie predpojatosti. Ten, kto je oboznámený s morálnymi konceptmi a morálnymi argumentmi, kto má neobmedzený čas na vyhľadávanie informácií a premýšľanie o nich, môže očakávať, že dôjde k dobre opodstatnenému záveru častejšie než niekto, kto nevie o morálnych konceptoch a morálnych argumentoch a má málo času. Morálna expertíza by preňho bola nemožná. Problém teda nie je v „rozlišovaní medzi správnym a nesprávnym“, ale v rozhodnutí sa, čo je správne a čo nesprávne.

Ak je teda morálna expertíza možná, majú morálni filozofovia právo popierať ju? Je rovnako pravdepodobné, aby bol obyčajný človek taký dobrý odborník na morálku, ako morálny filozof? Vzhľadom na to, čo sme už povedali by sa zdalo, že morálny filozof má oproti bežnému človeku niekoľko podstatných výhod. Po prvé, má všeobecné filozofické vzdelanie, vďaka ktorému by mal mať viac než len bežnú kompetenciu v otázke argumentovania a odhaľovania mylných záverov. Ďalej, v dôsledku svojich vlastných špecifických skúseností v oblasti morálnej filozofie, rozumie morálnym konceptom a logike morálnej polemiky. Súčasná morálna filozofia dostatočne poukázala na možnosť vážnych zmätkov v prípadoch, keď sa niekto pustil do morálnej argumentácie bez jasného porozumenia používaným konceptom. Túto otázku preto nemusíme ďalej otvárať. Jasnosť nie je cieľom samým o sebe, ale je pomôckou pri dobrej argumentácii. Potreba jasnosti je niečo, čo morálni filozofovia uznali. A napokon tu máme jednoduchú skutočnosť, že ak morálny filozof chce, môže o morálnych záležitostiach rozmýšľať počas celej svojej pracovnej doby. Väčšina ľudí má však povolanie, ktoré interferuje s podobnými úvahami. Možno sa zdá hlúpe, že tomuto argumentu prikladám toľkú váhu, ale myslím si, že je to veľmi dôležité. Ak chceme vynášať morálne sudy inak, než len na základe istých tušení a bez zamyslenia, tak potre-